

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Kajsa Hultman

Vårdnadshavares principalansvar – ett steg i fel riktning?

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Uppsats på juristprogrammet

15 högskolepoäng

Handledare: Sacharias Votinius

Termin: VT 2013

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRORD	3
FÖRKORTNINGAR	4
1 INLEDNING	5
1.1 BAKGRUND OCH SYFTE	5
1.2 FRÅGESTÄLLNINGAR OCH AVGRÄNSNING	5
1.3 METOD, MATERIAL OCH DISPOSITION	6
1.4 FORSKNINGSLÄGET	7
2 BAKGRUND	9
2.1 ALLMÄNT OM SKL 3 KAP. 5 §	9
2.2 SYFTET MED BESTÄMMELSEN	10
2.3 JÄMKNINGSMÖJLIGHETEN	12
3 KRITIK	14
3.1 UTREDNINGEN	14
3.2 MINSKNING AV UNGDOMSBROTTLIGHETEN	16
3.3 JÄMKNINGSMÖJLIGHETEN	18
4 PRAXIS	20
4.1 UTDÖMANDE AV SOLIDARISKT SKADESTÅNDSANSVAR	20
4.2 JÄMKNING AV SOLIDARISKT SKADESTÅNDSANSVAR	21
5 ANALYS	23
5.1 PRINCIPALANSVARET	23
5.2 MINSKANDE AV UNGDOMSBROTTLIGHET	24
5.3 JÄMKNINGSMÖJLIGHETEN	25
5.4 VEM DRABBAS?	27
6 AVSLUTANDE KOMMENTAR	29
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	30
RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	32

Summary

The first of September 2010 a new law regulation passed in the Swedish Liability for Damages Act. The new provision implied that guardians now have strict liability for their children's torts in some cases. This regulation is unusual for the Swedish law of tort, since individuals, at the time for the law pass, only in very few occasions could have indemnity liability independent of your own causing.

The purpose of the amendment is to reduce juvenile delinquency, by giving parents incentive to get more involved in their children's lives.

By giving parents an argument in the discussion with their children about their spare time, the legislator thinks it will become easier for parents to have an influence in their children's lives. Earlier, the guardian had indemnity liability only when the parent had been careless in its exercise of custody over the child while now the guardians have a strict liability.

The law pass of the new regulation caused a lot of criticism by most of the consultation bodies who thought the purpose of the provision wouldn't be achieved and that the preventive effect would fail to come. Instead, many of the consultation bodies felt that the government had not done enough research to prove this regulation could actually reduce juvenile delinquency.

Several of the consultation bodies also meant that the regulation would affect economically disadvantaged families when they cannot afford to pay their damages. The regulation for mitigation of excessive damages that followed the law pass wasn't for excessive damages because of economic reasons. For the new regulation of mitigation to be applicable it is required that it is obviously unreasonable for the guardian to be liable to pay damages considered its relation to the child along with the steps the parent has taken to prevent the child from committing crimes.

In the analysis of the essay I will discuss the regulation with a critical starting point. I will focus on the actual effects on the law pass for economically disadvantage families and give my reasons why the juvenile delinquency might not reduce.

Sammanfattning

Den första september 2010 infördes en ny bestämmelse i skadeståndslagen. Denna regel innebar att vårdnadshavare numera är strikt ansvariga för vissa brott deras barn begår och blir solidariskt ansvariga för barnens skadestånd i vissa fall. Denna bestämmelse är ovanlig för den svenska skadeståndsrätten då det endast vid ytterst få tillfällen som en privatperson kan bli skadeståndsskyldig oberoende av eget vållande.

Syftet med denna lagändring att minska ungdomsbrottsligheten genom att ge föräldrar ett incitament att engagera sig mer i sina ungdomars liv. Genom att lagstiftaren har gett föräldrarna ett argument i diskussionen om vad barnen egentligen har för sig på fritiden menar regeringen att det kommer bli lättare för föräldrarna att påverka vad barnen gör. Tidigare hade vårdnadshavaren ett skadeståndsansvar som kunde göras gällande då föräldern varit vårdslös i sitt utövande av vårdnad över barnet medan vårdnadshavaren nu har ett strikt ansvar.

När bestämmelsen skulle införas blev den mycket kritiserad av de flesta remissinstanser som menade att syftet inte skulle uppnås och att den preventiva effekten skulle utebli. Istället ansåg många att regeringen inte hade gjort tillräckliga undersökningar för att bevisa att en sådan bestämmelse faktiskt kan minska ungdomsbrottsligheten.

Ett flertal remissinstanser menade även att bestämmelsen kommer att påverka ekonomiskt svaga familjer negativt då de inte kommer ha råd att betala skadestånden. Den jämningsregel som infördes var inte till för att jämka oskäliga skadestånd på grund av ekonomiska skäl. För att den nya jämningsregeln ska bli tillämplig krävs det att det är uppenbart oskäligt att föräldern ska betala skadeståndet med hänsyn till dennes relation till barnet samt de åtgärder föräldern har vidtagit för att förhindra att barn begår brott.

I uppsatsens analys kommer jag att diskutera bestämmelsen med en kritisk utgångspunkt. Jag kommer att fokusera på de faktiska effekterna av bestämmelsen för ekonomiskt svaga familjer samt argumentera för varför ungdomsbrottsligheten kanske inte kommer att minska.

Förord

Jag vill först och främst tacka min handledare Sacharias Votinius som hjälpte mig att komma fram till vad jag skulle skriva om och har varit ett stort stöd under skrivandet.

Jag vill även tacka min sambo Sebastian för att han varit ett bollplank varje gång jag fastnat i gamla hjulspår och diskuterat fram vad jag egentligen tycker.

Förkortningar

Brå	Brottsförebyggande rådet
BUP	Barn- och ungdomspsykiatri
DN	Dagens Nyheter
Prop.	Proposition
SFB	Socialförsäkringsbalken
SFS	Svensk författningssamling
SkL	Skadeståndslagen (2010:704)
SvD	Svenska Dagbladet
SvJT	Svensk Juristtidning

1 Inledning

1.1 Bakgrund och syfte

Den första september 2010 började en ny bestämmelse att gälla inom den svenska skadeståndslagen(1972:207), SkL 3 kap. 5 §.¹ Bestämmelsen innebär att vårdnadshavare numera är solidariskt ansvariga för sina barns skadestånd för vissa brott. Ansvaret är beloppsbegränsat till en femtedels prisbasbelopp² vilket år 2013 innebär att gränsen går vid 8900 kronor för varje skadehändelse. Skillnaden mellan den tidigare skadeståndsbestämmelsen och den nya regeln är att föräldrar inte längre behöver vara försumliga eller vårdslösa vid utövandet av vårdnad över sina barn, vilket de behövde enligt SkL 2 kap. 1 §. Nu finns dessutom ett principalansvar som innebär att föräldern blir solidariskt ansvarig tillsammans med barnet för skadestånd pga. vissa brott, detta utan att föräldern har kunnat påverka barnets handlande. Målet med regleringen är att genom ett ökat föräldraansvar minska ungdomsbrottsligheten. Genom att ge föräldrar ett incitament att engagera sig mer i sina barns fritid ville regeringen uppnå detta mål.

Syftet med denna uppsats är att kritiskt ifrågasätta den lagstiftning som införts i svensk skadeståndsrätt. Framställningen kommer att visa vilken kritik som funnits för och emot förslaget. I den analytiska delen kommer fokus att ligga på vilka faktiska effekter lagstiftningen kan komma att få samt hur domstolen agerat efter att bestämmelsen införts.

1.2 Frågeställningar och avgränsning

Jag kommer i denna uppsats att utgå från följande frågeställningar.

- Kan det nya skadeståndsansvaret komma att minska ungdomsbrottsligheten?

¹ Lag (2010:704) om ändring i skadeståndslagen (1972:207)

² Se SkL 3 kap 5 § 2st., Socialförsäkringsbalken(2010:110) 2 kap. 6 §, SFB 2 kap. 7 §.

- Vems intressen gynnas av att vårdnadshavare blir skadeståndsansvariga för sina barns brott och vilka kommer att drabbas?
- Använder domstolen sig av jämningsmöjligheten tillräckligt ofta?

Då en av begränsningarna i den nya lagregeln innebär att ansvaret står i förhållande till vårdnadstagaren/skadevållaren kommer en ensamstående förälder att ansvara för lika stora skadestånd som två vårdnadshavare tillsammans. Då utrymmet för uppsatsen är begränsad kommer detta inte att diskuteras närmare.

1.3 Metod, material och disposition

Jag kommer att använda mig av två metoder i denna uppsats. För att redogöra för SkL 3 kap. 5 § kommer jag först att använda mig av den rättsdogmatiska metoden. Med denna traditionella juridiska metod kommer jag att redogöra för gällande rätt och hur den nya bestämmelsen tillkom genom bland annat lagförarbeten och praxis.³

Deskriptionen kommer att se ut på följande sätt. Jag kommer först att gå igenom bakgrunden till SkL 3 kap. 5 § genom att redogöra för propositionen och vad syftet och målet med denna regel var. Jag kommer sedan att redogöra för den kritik förslaget fått i den motion som lades fram av oppositionen med anledning av lagförslaget och den kritik som kom från olika remissinstanser. Efter detta kommer jag att redogöra för hur domstolen dömt i ett antal rättsfall från hovrätten.

Den andra metoden jag kommer att använda mig av är den kritiska, eller marxistiska, metoden. Den kritiska rättsläran ser rätten som ett av statens maktmedel för att upprätthålla den dominerande samhällsklassens vilja.⁴ Marxister anser att lagen är ett instrument för den dominerande klassen, som gör att de ekonomiska klyftorna i samhället växer.⁵ Med hjälp av denna metod kommer jag att analysera de fakta jag redogjort för i deskriptionen med utgångspunkt i mina frågeställningar. Jag använder mig av den kritiska

³ Rättsdogmatik, Nationalencyklopedin.

⁴ Marxistisk rättslära, Nationalencyklopedin.

⁵ McLeod, s. 158.

metoden för att kunna ifrågasätta gällande rätt och på detta sätt bilda mig en egen åsikt i frågan.

Då bestämmelsen är relativt ny har den endast blivit omskriven ett fåtal gånger efter införandet. De mesta fakta kommer således att grunda sig på tidigare studier angående minskning av ungdomsbrottslighet och föräldrars skadeståndsansvar.

1.4 Forskningsläget

När den nya bestämmelsen om föräldrars skadeståndsansvar skulle införas blev den omskriven i många dags- och kvällstidningar, bland annat i Aftonbladet och Svenska Dagbladet. Kriminologen Jerzy Sarnecki menade i Aftonbladet att detta förslag var välbehövligt och att föräldrar har haft ett övergripande ansvar för sina barn, förutom just det juridiska ansvaret. Att det kommer drabba ekonomiskt svaga familjer ser Sarnecki som en självklarhet och menar att det alltid blir så.⁶ I Svenska Dagbladet menar skribenten istället att förslaget togs emot med förvåning, då de flesta föräldrar redan trodde att de var skadeståndsansvariga för sina barn.⁷

Professor Mårten Schultz är en av de stora kritikerna till den nya bestämmelsen och skriver om detta i Svensk Juristtidning. Schultz menar att bestämmelsen går emot huvudregeln i svensk skadeståndsrätt som innebär att enskilda personer inte kan bli skadeståndsansvarig på grund av annans vållande. Schultz är kritisk till ledaren i Svenska Dagbladet, som nämndes ovan, då han menar att de flesta föräldrar inte visste hur det tidigare ansvaret såg ut. Schultz menar att det räckte med den allmänna culparegeln som redan fanns och att om föräldrar visste hur regleringen såg ut skulle de inte reagera så som ledaren i Svenska Dagbladet menar.⁸ Även professor Bertil Bengtsson är kritisk till ansvaret och ser det som en borgerlig älsklingstanke som kommer att drabba ekonomiskt svaga familjer. Bengtsson menar även

⁶ Cederberg, 2009-10-05.

⁷ Svenska Dagbladet, 2009-10-06.

⁸ Schultz, SvJT s. 195-196.

att utredarna till lagförslaget har mörkat de effekter bestämmelsen kommer att få för att undkomma kritik.⁹

Tidigare forskning har fokuserat mer på hur regeringen kunde få igenom detta förslag, trots brister i undersökningsmaterialet. Jag kommer i denna uppsats att fokusera mer på om bestämmelsens syfte kan uppnås, hur domstolen dömt och vilka i samhället som gynnas och drabbas av regeln.

⁹ Bengtsson, 2011-01-19.

2 Bakgrund

När skadeståndslagen infördes genom SFS 1972:207 menade den då sittande socialdemokratiska regeringen att skadeståndsbestämmelserna ska vara en av samhällets åtgärder för att säkerställa att medborgare får gottgörelse vid skada på person eller egendom.¹⁰ Innan den nya bestämmelsen i SkL 3 kap. 5 § infördes fanns det endast regler i skadeståndslagen om ansvar utan eget vållande inom arbetsrätten genom arbetsgivarens principalansvar enligt SkL 3 kap. 1 § 2p.¹¹ På privaträttens område blev detta en ny sorts ansvar som gick emot den annars gällande skadeståndsrättsliga principen om att enskilda personer endast kan bli skadeståndsansvarig vid eget vållande.¹²

2.1 Allmänt om SkL 3 kap. 5 §

Den första september 2010 trädde en ny lagregel i kraft inom svensk skadeståndsrätt. Riksdagen, med alliansen som sittande regering, hade då röstat igenom det förslag som skulle leda till en förändring vad gäller föräldrars ansvar för sina barn. Föräldrar är enligt den nya bestämmelsen i SkL 3 kap. 5 § solidariskt ansvariga tillsammans med sina barn för barnens skadestånd. De brott som ingår i vårdnadshavarens ansvarsområde är enligt bestämmelsen personskador och sakskador genom brott samt skada på grund av kränkning genom brott.¹³

Bestämmelsen har enligt SkL 3 kap. 5 § 1p. en beloppsgräns på en femtedel av det gällande prisbasbeloppet¹⁴ vid varje skadehändelse. I lagkommentaren till skadeståndslagen förklaras begreppet skadehändelse enligt följande exempel. Ett barn anlägger en brand. Till följd av branden börjar två personbilar brinna, den ena efter den andra. Detta anses enligt lagstiftaren vara en skadehändelse. Hade barnet istället anlagt två olika bilbränder med kort mellanrum i tid hade detta ansetts vara två

¹⁰ Prop. 1972:5, s.18.

¹¹ För vidare läsning, se Hellner, 2010, s. 153-163.

¹² Prop. 1993/94:57, s. 1.

¹³ Prop. 2009/10:142, s. 26.

¹⁴ 8900 kr år 2013.

skadehändelser.¹⁵ Beloppsbegränsningen motiveras av att det inte är själva utbetalningen lagstiftaren vill komma åt, utan de tendenser som gör att ungdomar begår brott. Den skadelidande har oftast en försäkring som gör att de får ut sina pengar oavsett om den skadeståndsskyldige kan betala eller inte. Regeringen vill genom principalansvaret få föräldrar engagerade i barnens liv och regeringen menar att det då räcker med en beloppsbegränsad skadeståndsskyldighet. Beloppet antogs kunna bli betungande nog för vissa vårdnadshavare, särskilt vid upprepad skadeståndsskyldighet.¹⁶

När beloppet bestämdes såg utredarna till hur stora skadestånden brukar bli vid ungdomsbrottslighet. Enligt undersökningarna har dessa hamnat mellan 5 000 och 10 000 svenska kronor även om högre belopp förekommer.¹⁷ Principalansvaret kommer således att täcka hela skadeståndet eller i vart fall stora delar av det.¹⁸

Det nya med denna regel är att den går längre än det principalansvar som finns i SkL 2 kap. 1 § där föräldrar kan bli skadeståndsskyldiga då de genom försummelse i vårdnaden orsakar skada. Istället finns det nu en bestämmelse som gör vårdnadshavare skadeståndsskyldiga oberoende av eget vållande, något som är mycket ovanligt i svensk rätt.

2.2 Syftet med bestämmelsen

Den nya lagstiftningen om föräldrars ansvar infördes i preventivt syfte.¹⁹ Regeln har en allmänpreventiv funktion då den ska motverka personer i samhället från att begå brott då rädslan att bli skadeståndsskyldig är tillräckligt stor för att avskräcka från brottslighet.²⁰ Inför lagförslaget hade regeringen som mål att på sikt minska ungdomsbrottsligheten i Sverige genom olika reformer.²¹ En av dessa reformer var att införa ett skadeståndsansvar för föräldrar som går längre än det principalansvar som

¹⁵ Se Bengtsson & Strömbäck, Skadeståndslagen (1 feb. 2013, Zeteo), kommentaren till SkL 3 kap. 5 §.

¹⁶ Ds 2009:42, s. 45.

¹⁷ Ds 2009:42, s. 36-38.

¹⁸ Prop. 2009/10:142, s. 34.

¹⁹ Se Bengtsson & Strömbäck, Skadeståndslagen (1 feb. 2013, Zeteo), kommentaren till SkL 3 kap. 5 §.

²⁰ Hellner, 2010, s.42-44, jfr. individualprevention, Bladini, s. 58 och Hellner, 2010, s.42.

²¹ Prop. 2009/10:142, s. 20.

redan fanns i SkL 2 kap. 1 §, den allmänna culperegeln. Regeringen menade att en stor del av ungdomsbrottsligheten beror på vårdnadshavarnas reaktioner eller brist på reaktioner i förhållande till hur deras barn agerar.²²

Trots att lokalt ansvar finns i form av socialtjänst och skola ansåg regeringen att det fanns ”starka skäl att tydliggöra den grundläggande ansvarsfördelningen mellan föräldrarna och det övriga samhället”²³. Ett sätt att genomföra detta förtydligande var att ge föräldrar ett direkt ekonomiskt ansvar för sina barn och de skador de orsakar. Regeringen menade även att det ökade föräldraansvaret inte betyder att samhällsansvaret minskar utan att de går hand i hand.²⁴ Istället ska det nya ansvaret vara ett stöd för föräldrar i diskussioner med sina barn kring vad som gäller i familjen. Nu kan föräldrar, enligt regeringen, med rimliga argument kräva en ökad insyn i sina barns aktiviteter då de kan bli personligt ansvariga för skador barnen orsakar.²⁵

Ett annat argument för principalansvaret är enligt regeringen att det alltid är någon som måste bära kostnaden, oavsett vad lagstiftaren gör. Istället för att det blir den skadelidande, barnet, staten eller kommunen så vill regeringen lägga detta ekonomiska ansvar på föräldrarna.²⁶ Genom den nya lagregeln vill regeringen tydliggöra att det är föräldrarna som bär huvudansvaret för sina barn.²⁷

Anledningen till att en ny skärpt ansvarsregel för föräldrar behövdes var enligt regeringen att den tidigare lagändringen²⁸ i föräldrabalken (1949:381) från 1994 inte var tillräcklig. I den ändringen utökades föräldrars culpaansvar i samband med deras tillsyn över barnen. Då detta inte gjorde någon skillnad i praktiken ansåg regeringen att man behövde skärpa ansvaret genom lagstiftning. Även inför den tidigare lagändringen ansåg utredarna att det skulle vara bra att ge föräldrar en bra juridisk grund för att

²² Ds 2009:42, s. 44.

²³ Ds 2009:42, s. 46.

²⁴ Prop. 2009/10:142, s. 24.

²⁵ Prop. 2009/10:142, s. 25.

²⁶ Prop. 2009/10:142, s. 25.

²⁷ Prop. 2009/10:142, s. 26.

²⁸ Lag (1994:1433) om ändring i föräldrabalken

kunna agera gentemot barnen och utöva en bättre tillsyn.²⁹ Ett nytt culpaansvar skulle således inte vara effektivt.³⁰ Redan i propositionen till lagändringen 1994 diskuterades huruvida man borde införa ett objektiva (strikt) ansvar för vårdnadshavare. Utredarna ansåg dock att det stred mot huvudregeln, att man endast kan bli skadeståndsansvarig vid eget vållande, och att det inte skulle ha den preventiva effekt man ville uppnå. I denna rapport var utredarna även restriktiva till bland annat de följder en sådan lagstiftning fått i Norge där reaktionerna varit blandade.³¹

Förslaget innebar att det nya vårdnadshavaransvaret skulle utformas likt det principalansvar som finns mellan arbetsgivare och arbetstagare.³² Om barnet vållat skadan är föräldern ansvarig och domstolen behöver inte pröva ansvarsfrågan mer än i förhållandet mellan barnet och skadan.³³ Regeringen menade även att införandet av en sådan ansvarsregel inte skulle skilja sig från den uppfattning de flesta föräldrar redan har om vilket ansvar de har för sina barns skadestånd, detta enligt Brå:s rapport från 1990.³⁴ Denna rapport har kommenterats flitigt i media, något som Anders Agell uppmärksammat. Agell anser att rapporten från Brottsförebyggande rådet stärker möjligheten till ett mer strikt föräldraansvar eftersom föräldrar enligt rapporten känner sig moraliskt skyldiga att betala barnens skadestånd.³⁵ Enligt Brå-rapporten ansåg drygt 87 % av de tillfrågade att vårdnadshavare inte tar tillräckligt med ansvar för sina barn medan drygt hälften ansåg att samhället tog tillräckligt med ansvar för barnen.³⁶

2.3 Jämkningsmöjligheten

Vårdnadshavarens skadeståndsansvar ska kunna jämkas enligt SkL 3 kap. 6 § om ett antal förutsättningar är uppfyllda. För att betalningsansvaret ska sättas ned helt eller delvis krävs att det är uppenbart oskäligt att lägga ansvar på vårdnadshavaren. När domstolen enligt regeringen ska bedöma

²⁹ Prop. 1993/94:57, s. 10.

³⁰ Ds 2009:42, s. 49.

³¹ Prop. 1993/94:57, s. 13-14.

³² Ds 2009:42, s. 49. För vidare läsning, se Hellner, 2010, s. 151-163.

³³ Prop. 2009/10:142, s. 28.

³⁴ BRÅ-PM 1990-1, s. 83-84.

³⁵ Agell, 1996, s. 8.

³⁶ BRÅ-PM 1990-1, s. 83.

oskäligheten ska hänsyn tas till vårdnadshavarens förhållande till barnet, samt de åtgärder föräldern vidtagit för att förhindra att barnet begår brott.³⁷

Jämkningsmöjligheten ska enligt förarbetena tillämpas restriktivt när det gäller jämkning enligt SkL 3 kap. 6 §.³⁸ Istället kan den allmänna jämkningsregeln i SkL 6 kap. 2 § användas om skadeståndet anses oskäligt betungande på grund av den skadeståndsskyldiges ekonomiska situation. Ett exempel på när det kan vara oskäligt att ge föräldern skadeståndsansvar är om barnet begått en serie brott vilka alla lett till skadeståndskrav. Det kan då vara betungande för föräldern att få hela detta skadeståndsansvar.³⁹

³⁷ Prop. 2009/10:142, s. 36.

³⁸ Ds 2009:42, s. 59. Se även prop. 2009/10:142, s.36.

³⁹ Ds 2009:42, s. 55.

3 Kritik

3.1 Utredningen

Som framgår av propositionen var ett flertal remissinstanser kritiska till lagförslaget och menade att det inte fanns några empiriska fakta som styrker den preventiva effekten av ett nytt skadeståndsansvar.⁴⁰ Socialstyrelsen menade att regeringen grundade sitt lagförslag på hypoteser och att det borde ha gjorts en mer omfattande utredning för att kunna se vilka preventiva effekter ett nytt skadeståndsansvar skulle kunna få.⁴¹ Även Juridiska fakulteten vid Lunds universitet var i sitt remissvar tveksamma till förslaget och menade att regeringen inte hade utrett konsekvenserna för de ekonomiskt svaga familjerna i samhället tillräckligt.⁴²

I den motion som lämnades in av ett antal ledamöter från Vänsterpartiet, Socialdemokraterna och Miljöpartiet skrev Carina Moberg m.fl. om hur de ansåg att regeringen grundade sitt förslag på antaganden istället för empirisk kunskap.⁴³ De menade att regeringen blundar för de orsaker som finns för ungdomskriminalitet. Moberg m.fl. såg hellre att man satsar på ett förebyggande arbete.⁴⁴ Genom skola och socialtjänst kan man istället bekämpa ungdomsbrottsligheten då ”det mest effektiva sättet att bekämpa brottsligheten är att se till att den aldrig inträffar”⁴⁵. Oppositionsledamöterna menade att utgångspunkten i samhället bör vara att man förutsätter att varje förälder hjälper sina barn utefter sina förutsättningar och att det inte är bristande engagemang som är orsaken till ungdomsbrottslighet. Istället menade ledamöterna att ungdomsbrottsligheten kan bero på ett flertal faktorer såsom fattigdom, missbruk eller psykisk ohälsa. Moberg m.fl. kritiserade även regeringen för att de inte verkar ha analyserat vilka familjer som befinner sig i riskgruppen för ungdomskriminalitet utan utgår från att

⁴⁰ Prop. 2009/10:142, s. 22.

⁴¹ Socialstyrelsens remissvar, s. 1.

⁴² Juridiska fakulteten vid Lunds universitets remissvar, s. 1.

⁴³ Motion 2009/10:C11, s. 2.

⁴⁴ Motion 2009/10:C11, s. 1.

⁴⁵ Motion 2009/10:C11 s. 2.

alla familjer kan lösa problem som uppkommer, bara incitamenten är starka nog.⁴⁶

Mårten Schultz, som även skrev remissyttrandet för den Juridiska fakulteten vid Stockholms universitet, riktade kritik mot den nya bestämmelsen i en artikel i Svensk Juristtidning. Det fanns i regeringens promemoria⁴⁷ ingen referens till någon undersökning som regeringens utredning bygger på, men däremot påstods det att ungdomsbrottsligheten ökat, skriver Schultz i Svensk Juristtidning.⁴⁸

När justitieminister Beatrice Ask intervjuades angående lagförslaget sa hon att syftet är att tydliggöra föräldraansvaret. Ask såg till statistiken där 15 till 18-åringar är överrepresenterade vad gäller brottsmisstänkta och menade att något måste göras.⁴⁹

Professor Bertil Bengtsson beskrev istället förslaget som en ”borgerlig älsklingstanke” och menade att utredare till lagförslag ofta påverkas för mycket av politikerna. Bengtsson menade att ett lagråd kan komma med synpunkter men aldrig angripa allmänmotiveringen av ett förslag. Professorn ansåg att problemet med den nya bestämmelsen är att rika föräldrar kan köpa sig fria genom ansvarsförsäkringar, något som gör att lagens syfte inte uppnås. Detta var något som Bengtsson menade att utredarna inte uttalade sig om utan valde att mörka för att man inte skulle kunna se tydligt vilka effekter förslaget skulle få. Effekten, menade Bengtsson, blir att ekonomiskt svaga familjer kommer att drabbas hårdare än andra familjer.⁵⁰

Enligt propositionen har regeringen gjort undersökningar om orsaker till ungdomsbrottslighet och kommit fram till att föräldrars brist på engagemang och reaktioner kring vad barnet gör är en av orsakerna.⁵¹ Regeringen menar då att om föräldrarna blir skadeståndsskyldiga för sina barn tvingas de engagera sig i vad deras barn gör på kvällar och helger och detta kommer i sin tur leda till att ungdomsbrottsligheten minskar.

⁴⁶ Motion 2009/10:C11, s. 2.

⁴⁷ Ds 2009:42.

⁴⁸ Schultz, SvJT 2010 s. 197.

⁴⁹ Lisinski, 2009-10-05.

⁵⁰ Bengtsson, 2011-01-19.

⁵¹ Prop. 2009/10:142, s. 25.

3.2 Minskning av ungdomsbrottsligheten

Ett flertal remissinstanser ansåg att ett strikt ansvar kunde vara för långtgående och att det culpaansvar som redan fanns i SkL 2 kap. 1 § var tillräckligt.⁵² Att visa ungdomar i 15 till 17-årsåldern att de måste ta ansvar för sina handlingar är något som Sveriges advokatsamfund ansåg var viktigt. Samfundet menade att principalansvaret förmodligen inte kommer att ge ungdomar incitament att inte begå brott utan snarare ge signaler om att ungdomar kan agera hur de vill eftersom det är deras föräldrar som kommer att ansvara för ett eventuellt skadestånd.⁵³

Även Åklagarmyndigheten var kritisk till regeringens metod att genom skadeståndsansvar ge föräldrar incitament till att engagera sig i sina barn. De menade att det är föräldrarnas ansvars känsla och omsorg över sina barn som gör att föräldrarna hindrar barnet från att begå brott, inte att få ett skadestånd på drygt 8500 kr. Det kan ofta vara försent att hjälpa barnet på rätt väg när skadeståndsskyldighet inträffar, då detta kan vara flera år efter att barnet har hamnat snett i samhället.⁵⁴ Åklagarmyndigheten gjorde även gällande att det är svårt för föräldrar att faktiskt hindra att deras barn begår brott. Det kan i praktiken vara omöjligt att fysiskt stoppa ens barn mellan 15 och 17 år från att till exempel gå ut eller att ha kontroll över vart barnet befinner sig dygnet runt.⁵⁵ Något som Åklagarmyndigheten menade skulle hända när lagförslaget trädde i kraft var att föräldrar istället kommer att försvåra för samhället att få barnen på rätt väg igen. När föräldrarna får ett självständigt intresse av att barnet inte döms kommer de antagligen inte att samarbeta lika villigt med polis och åklagare.⁵⁶

Juridiska fakulteten vid Lunds universitet var även de kritiska till förslaget i sitt remissvar. Fakulteten menade att det saknas belägg för de preventiva effekter som regeringen vill uppnå och att förslaget ”präglas av en övertro till skadeståndets handlingsdirigerande effekter”^{57, 58}.

⁵² Prop. 2009/19:142, s. 26.

⁵³ Advokatsamfundets remissvar, s. 3.

⁵⁴ Åklagarmyndighetens remissvar, s. 1.

⁵⁵ Åklagarmyndighetens remissvar, s. 2.

⁵⁶ Åklagarmyndighetens remissvar, s. 3.

⁵⁷ Juridiska fakulteten vid Lunds universitets remissvar, s. 1.

Socialstyrelsen däremot, trodde att syftet med den nya bestämmelsen kan uppnås i vissa fall, till exempel när en ungdom begår brott för första gången. Föräldrar som då inte hade en aning om vilka kretsar deras barn umgicks i hade kanske blivit mer engagerade i barnens privatliv, något som förmodligen skulle gynna den unges framtid på sikt.⁵⁹ I andra fall, där det redan finns bristande engagemang och konflikter mellan föräldrar och barn, förmodade Socialstyrelsen att konflikterna endast kommer att öka om vårdnadshavaren blir skadeståndsskyldig när barnet begår brott och en ekonomisk börda läggs på familjen. Dessa familjer, ansåg Socialstyrelsen, behöver ett långsiktigt stöd från samhället och inte incitament som skadestånd för att engagera sig i sina barns framtid.⁶⁰

Barnombudsmannen däremot, var i huvudsak positiv till ett principalansvar för vårdnadshavare då obetalda skadestånd är den vanligaste anledningen till att ungdomar registreras hos kronofogdemyndigheten. Det kan vara svårt för barn att skapa sig en framtid om de registreras i kronofogdemyndighetens register i tidig ålder, både vad gäller hyreskontrakt och arbeten. Om syftet med lagförslaget uppnås kommer en minskad ungdomsbrottslighet leda till minskad registrering av ungdomar hos kronofogdemyndigheten.⁶¹ Kronofogdemyndigheten tillstyrkte förslaget om lagändring på samma grunder som barnombudsmannen och menade att obetalda skadestånd är en stor inkörsport för unga till fortsatt skuldsättning, något som kronofogdemyndigheten menade kan vara svår att ta sig ur. Myndigheten var dock tveksam till om ett principalansvar som detta verkligen kommer att motverka ungdomsbrottsligheten. Istället trodde kronofogdemyndigheten att det krävs större insatser från skola och socialtjänst för att minska ungdomsbrottsligheten.⁶²

Justitieminister Beatrice Ask menade i en intervju att föräldrar med hjälp av den nya regleringen kommer att få mer koll på sina ungdomar, var de är och vem de umgås med, och att man på så sätt kommer att minska skadegörelsen i samhället. Ask sa även att den dåvarande regleringen där

⁵⁸ Juridiska fakulteten vid Lunds universitets remissvar, s. 1.

⁵⁹ Socialstyrelsens remissvar, s. 1.

⁶⁰ Socialstyrelsens remissvar, s. 2.

⁶¹ Barnombudsmannens remissvar, s. 1.

⁶² Kronofogdemyndighetens remissvar, s. 1.

åklagaren var tvungen att bevisa att föräldern varit försumlig i sitt vårdnadsansvar inte gick att använda och att det därför behövdes en ny reglering.⁶³

Schultz var kritisk till detta och ansåg att en regel som denna är ”ett dramatiskt avsteg från svensk skadeståndsrättslig tradition”⁶⁴ och att den innebär att privatpersoner kommer att bli skadeståndsskyldiga för händelser de inte kan kontrollera. Han menade att det till och med kan vara förbjudet för vårdnadshavare att försöka kontrollera vad deras barn gör, som att följa med barnen till skolan och övervaka dem dygnet runt. Schultz jämför det nya ansvaret med arbetsgivarens principalansvar, där ansvaret enligt SkL 3 kap. 1 § 1p. endast föreligger om brottet begås ”i tjänsten”. Det är således svårare för en förälder att kontrollera ansvarsrisken än vad det är för en arbetsgivare, något som Schultz var kritisk till.⁶⁵

3.3 Jämkningsmöjligheten

Många instanser kritiserade lagförslaget på grund av att jämkningsmöjligheten enligt regeringen skulle bli restriktiv. Socialstyrelsen ansåg att jämkningsutrymmet borde utökas och att domstolen borde kunna göra en individuell bedömning istället för att generellt bestämma vilka situationer som föranleder jämkning.⁶⁶ Några instanser som däremot var positiva till den restriktiva jämkningsmöjligheten var Luleå Tingsrätt och Försäkringsjuridiska föreningen. De ville istället att jämkningsmöjligheten skulle vara mer restriktiv, främst av processekonomiska skäl.⁶⁷

Advokatsamfundet menade att många fall av ungdomsbrottslighet inte behöver bero på orsaker som föräldrar kan lastas för och att det skulle innebära att de ekonomiskt svaga familjerna skulle drabbas hårt, något som inte verkar vara syftet med lagändringen.⁶⁸

Kronofogdemyndigheten ansåg också att jämkningsmöjligheten borde utökas då det kan uppkomma oskäliga konsekvenser då vårdnadshavare med

⁶³ DN 2009-10-05.

⁶⁴ Schultz, SvJT 2010 s. 201.

⁶⁵ Schultz, SvJT 2010 s. 201-203.

⁶⁶ Socialstyrelsens remissvar, s. 1 & 3.

⁶⁷ Prop. 2009/10:142, s. 36.

⁶⁸ Advokatsamfundets remissvar, s. 2.

svag ekonomi blir skadeståndsskyldiga. Vårdnadshavare försätts då eventuellt i situationer där de inte kan betala sina övriga borgenärer. Därför ansåg myndigheten att det är viktigt att kunna jämka oskäligen skadestånd både genom den allmänna jämningsregeln i SkL 6 kap. 2 § men även genom den nya jämningsmöjligheten i SkL 3 kap. 6 §.⁶⁹

Att föräldrar inte kan betala sina skadestånd leder i sin tur till att vårdnadshavarna hamnar i kronofogdemyndighetens register, något som Moberg m.fl. menade kommer bli ett problem. Föräldern får i dessa fall svårt att teckna telefonabonnemang, ta lån eller få ett hyreskontrakt. Detta, skrev Moberg, drabbar alla barn i familjen.⁷⁰

Regeringen menade att i de fall en ekonomiskt svag familj blir drabbad av skadeståndsansvar så innebär det inte att ytterligare krav ställs på denna familj. Barnet har då redan ett skadeståndsansvar och att en del av det istället läggs på föräldrarna gör inte att familjen blir svagare ekonomiskt.⁷¹

Angående kritiken om att det bör finnas en speciell jämningsregel, eller i vart fall att jämningsmöjligheten bör utökas för att hjälpa ekonomiskt svaga familjer ansåg regeringen att detta inte behövs. Regeringen menade att den allmänna jämningsbestämmelsen i SkL 6 kap. 2 § är tillräcklig vad gäller oskäligt betungande skadestånd. De menade att man i SkL 3 kap. 6 § inte behöver en alltför långtgående jämningsregel för att uppfylla detta behov.⁷²

⁶⁹ Kronofogdemyndighetens remissvar, s. 2.

⁷⁰ Motion 2009/10:C11, s. 3.

⁷¹ Prop. 2009/10:142, s. 25.

⁷² Prop. 2009/10:142, s. 36.

4 Praxis

4.1 Utdömmande av solidariskt skadeståndsansvar

Av den praxis jag läst har jag funnit ett antal domar där domstolen ger motivering till varför de jämkar vårdnadshavarens skadestånd.

I de flesta fall där skadestånd utdömts och jämkning inte har medgivits finns däremot ingen motivering utan domstolen konstaterar endast att vårdnadshavaren är skadeståndsskyldig i enlighet med SkL 3 kap. 5 § och att det inte finns några skäl för jämkning enligt SkL 3 kap. 6 §.⁷³

I mål HovR B 969-12, dom meddelad den 24 april 2012 av Göta hovrätt angående misshandel bestred föräldrarna skadeståndsskyldigheten och gjorde gällande att skäl för jämkning förelåg. När hovrätten gjorde sin bedömning i enlighet med SkL 3 kap. 6 § kom de fram till att inget sagts under rättegången som skulle tyda på att vårdnadshavarna saknade möjlighet att förhindra att sonen begick brott. Således låg det yrkade skadeståndsansvaret inom ramen för vårdnadshavarnas skadeståndsansvar enligt SkL 3 kap. 5§.⁷⁴

I ett avgörande i Svea hovrätt, mål HovR B 1218-11, dömdes den 25 mars 2011 en ensamstående vårdnadshavare till solidariskt skadeståndsansvar tillsammans med sin son med anledning av ett rån sonen begått. Hovrätten menade här att det är oväsentligt för principalansvaret huruvida modern är ensamstående eller inte. Angående jämkning konstaterade hovrätten att en restriktiv tillämpning av denna regel ska ske och endast tillämpas då föräldern vidtagit särskilt långtgående åtgärder för att förhindra att barnet begår brott. De menade att oavsett om pojken haft en långvarig kontakt med socialtjänsten är inte detta tillräckligt för att jämka vårdnadshavarens skadeståndsansvar.⁷⁵

⁷³ Se HovR B 5067-11, HovR B 150-13, HovR B 1169-13, HovR B 6933-12, HovR B 969-12, HovR B 1218-11.

⁷⁴ HovR B 969-12, s. 3, 6.

⁷⁵ HovR B 1218-11, s. 4-5.

4.2 Jämkning av solidariskt skadeståndsansvar

I mål HovR T 4008-11, dom meddelad av Hovrätten för västra Sverige den 15 februari 2012, blev bedömningen annorlunda vad gäller betydelsen av att barnet är föremål för socialtjänstens åtgärder. Här ändrade hovrätten tingsrättens beslut angående vårdnadshavares skadeståndsskyldighet för sin dotters brott enligt SkL 3 kap. 5 §. Tingsrätten dömde till solidariskt skadeståndsansvar och menade att föräldrarnas åtgärder genom socialtjänst inte räckte då föräldrarna inte visat särskilt engagemang angående åtgärderna. Hovrätten däremot, menade att det hade betydelse att vårdnadshavarna aktivt sökt hjälp hos skola och socialtjänst långt före dottern begått de aktuella brotten. De ansåg även att föräldrarna på egen hand vidtagit de åtgärder som rimligen kan begäras av föräldrar till en tonåring med problem. Hovrätten ändrade tingsrättens dom och menade att det vore uppenbart oskäligt att vårdnadshavarna skulle bli solidariskt ansvariga att betala dotterns skadestånd.⁷⁶

I målet HovR T 1121-10, dom meddelad av Hovrätten för övre Norrland den sjätte juli 2011, angående skadestånd vid ett rån anförde vårdnadshavare att hon gjort allt hon kunnat för att förhindra att hennes son begick brott. Hon hade haft en mångårig kontakt med socialtjänsten, BUP och socialjouren. Vårdnadshavaren hade både ensam och tillsammans med dessa sociala myndigheter försökt förhindra att sonen umgicks med de kamrater han tidigare begått brott med. Vårdnadshavaren anser även att då hennes son begått ett så grovt brott som rån hade det inte varit möjligt för modern att förutse detta. Hon ansåg sig därmed inte kunna bli solidariskt skadeståndsansvarig tillsammans med sin son. Hovrätten prövade ärendet och anförde att huvudregeln är att vårdnadshavaren är skadeståndsskyldig för skador orsakade av sina barn vilket följer av SkL 3 kap. 5 §. Utgångspunkten är att ansvaret ska tillämpas även då föräldern inte agerat

⁷⁶ HovR T 4008-11, s. 2.

försumligt i något avseende. Således ska en förälder som uppfyllt alla sina förpliktelser som vårdnadshavare solidariskt med sitt barn svara för skadeståndet, då jämningsregeln ska tillämpas restriktivt. När hovrätten bedömde vårdnadshavarens insatser till stöd för att hennes son inte skulle begå brott, genom öppenvård, familjesamtal och individuella samtal samt det ungdomskontrakt sonen fått som påföljd, menade domstolen att modern inte rimligen kunde ha vidtagit fler åtgärder i egenskap av vårdnadshavare. Det hade därför varit uppenbart oskäligt att ålägga modern solidariskt ansvar för sin sons skadeståndsskyldighet till följd av brottslighet.⁷⁷

⁷⁷ HovR T 1121-10, s. 3-4.

5 Analys

I den analys jag nu ska föra kommer jag först att diskutera föräldrarnas principalansvar och se vem som gynnas av den nya bestämmelsen och vem som drabbas. Jag kommer även att diskutera hur domstolen använder sig av jämningsmöjligheten i SkL 3 kap. 6 § och om den restriktiva tillämpningen som föreskrivs i förarbetet kan anses vara rimlig.

5.1 Principalansvaret

När man jämför de olika principalansvar som finns ser man att t.ex. arbetsgivarens principalansvar endast kan göras gällande när arbetstagaren är i tjänst. Vårdnadshavarens ansvar gäller däremot hela tiden, även då föräldern inte har möjlighet att ha kontroll över sina barn. I överensstämmelse med Schultz artikel så anser även jag att en förälder inte kan följa efter sina barn överallt, de måste till exempel arbeta och ta hand om alla sina barn. En förälder kan inte sitta med sitt barn i skolan varje dag eller följa med varje gång barnet ska umgås med sina vänner. Den kontrollen har man inte som vårdnadshavare. Jag anser därmed att det nya ansvaret vid vissa tillfällen kan anses orimlig med tanke på att vårdnadshavare inte har en möjlighet att kontrollera att skadan inte inträffar.

Det strikta ansvaret motiverades även med att det skulle ta för stor del av en rättsprocess om det skulle krävas en bevisföring kring om en förälder var ansvarig vid ett visst tillfälle eller inte. Regeringen menar även att beloppet inte är så pass stort och att man som vårdnadshavare bör klara att betala det. Med denna bestämmelse behöver man endast pröva ansvarsfrågan mellan barnet och skadan för att sedan göra gällande att föräldern är solidariskt ansvarig. Att regeringen lägger över ett ansvar på vårdnadshavarna istället för att genom socialtjänst och skola använda sig av brottsförebyggande åtgärder gör att ekonomiskt svaga familjer kommer att drabbas. Denna åsikt är politiskt gränsöverskridande och de flesta remissinstanser har varit kritiska till bestämmelsen just av denna anledning. Jag menar, i enlighet med Advokatsamfundet och kronofogdemyndigheten, att ekonomiskt svaga

familjer kommer att drabbas hårt av detta skadeståndsansvar. När dessa familjer inte kan betala av skadestånden kommer de inte att kunna ta lån, få ett hyreskontrakt eller ett telefonabonnemang vilket är nödvändigt för hela familjen. Istället för att barnet drabbas av detta kommer således hela familjen lida av skadeståndsansvaret.

5.2 Minskande av ungdomsbrottslighet

Syftet med bestämmelsen i SkL 3 kap. 5 § är som nämnt ovan att minska ungdomsbrottsligheten, bestämmelsen ska således verka i preventivt syfte. Regeringen menar att en stor del av ungdomsbrottsligheten beror på just vårdnadshavarnas brist på reaktioner över hur deras barn agerar. De ville därför tydliggöra ansvarsfördelningen i samhället och visa föräldrar att de har det största ansvaret. Regeringen menade att föräldrars ekonomiska ansvar kan användas i diskussioner med barnet och att vårdnadshavare kan kräva ökad insyn i barnens liv med tanke på att de är ekonomiskt ansvariga för skador barnet orsakar. De menade även att den förra bestämmelsen vilken infördes 1993 om culpaansvar för föräldrar inte gjorde någon nämnvärd skillnad och att man således behövde skärpa ansvaret.

Jag tror, liksom Socialstyrelsen, att ett principalansvar för vårdnadshavare i vissa fall kan leda till en minskad ungdomsbrottslighet. Jag tror dock att det nya ansvaret kan komma att leda till fler konflikter i de familjer där relationen mellan föräldrar och barn redan är ansträngd. Att barnen i dessa familjer skulle dra sig från att begå brott på grund av att vårdnadshavaren blir skadeståndsskyldig tror jag inte stämmer. Det kan däremot vara bra att ungdomar inför den stundande myndighetsåldern slipper undan kronofogdemyndighetens register tack vare sina föräldrar för att på ett enklare sätt ta sig ut i vuxenvärlden, men det kan också skapa problem. Liksom advokatsamfundet anser jag emellertid att föräldraansvaret ger ungdomar bilden av att de kan göra som de vill, föräldrarna bär ändå det yttersta ansvaret för dem. Istället bör ungdomar i 15 till 17-årsåldern lära sig hur det fungerar när de blir myndiga och börja ta ansvar för sina handlingar redan innan 18-årsdagen.

Det kan även noteras att det stöd regeringen använt för att visa att ungdomsbrottsligheten ökat är från Brå:s rapport från 1990. De har även redogjort för vad man kom fram till i propositionen till föräldrabalken från 1993 vilket nämnts ovan. Att ungdomsbrottsligheten ökat kan vara sant men att grunda det på en då 19 år gammal rapport och undersökningar ur en proposition som lades fram 16 år före denna är, enligt mig, inte rättssäkert. Regeringen har ett svagt empiriskt stöd för att ungdomsbrottsligheten ökat och att denna kan minska med hjälp av ett nytt skadeståndsansvar. Att Alliansen då trots all kritik från remissinstanser valt att gå vidare med förslaget och tillslut rösta igenom det i riksdagen är för mig beaktansvärt. En så stor förändring som går emot grundläggande skadeståndsrättsliga principer är något jag anser måste föregå av utförliga och trovärdiga undersökningar som bygger på hur föräldrar 2009 såg på sitt ansvar för barns brott och inte vad föräldrar ansåg år 1990.

5.3 Jämkningsmöjligheten

När regeln infördes bestämde sig regeringen för att jämkningsmöjligheten i SkL 3 kap. 6 § ska tillämpas restriktivt. Det ska vara uppenbart oskäligt att lägga betalningsansvaret på vårdnadshavaren för att jämkning ska kunna göras gällande. De flesta remissinstanser är överens om att möjligheten till jämkning borde utökas. Dessa remissinstanser anser att det inte räcker med den allmänna jämkningsmöjligheten, då den i stort sett bara ger rätt till jämkning vid dålig ekonomi. I många remissyttranden noterades att det vore orättvist mot vissa föräldrar om jämkning inte kunde ske i större utsträckning. I vissa situationer kan du som förälder inte förhindra att ditt barn begår brott. Socialstyrelsen menar att lagstiftaren istället för att generellt bestämma vilka rekvisit som föranleder jämkning borde låta domstolen göra en individuell bedömning i varje enskilt fall.

Även kronofogdemyndigheten ville att oskäliga skadestånd ska kunna jämkas med den nya bestämmelsen, då det enligt dem inte räcker att kunna jämkas med den allmänna bestämmelsen i SkL 6 kap. 2 §, särskilt för ekonomiskt svaga familjer.

Om man ser till praxis så har jämningsmöjligheten inte använts vid allt för många tillfällen. Man kan dock inte se hur domstolen gör sin bedömning då de oftast inte motiverar varför de inte jämkar utan endast skriver i domen att vårdnadshavaren är solidariskt ansvarig tillsammans med sitt barn enligt SkL 3 kap. 5 §. Det är således svårt att säga om domstolen använder jämningsmöjligheten tillräckligt ofta. Domstolarnas brist på motivering tyder enligt mig på att bedömningen är restriktiv. Att motivera domslut har inte med politisk övertygelse att göra utan är en fråga om rättssäkerhet. Att endast tillämpa jämningsmöjligheten restriktivt kan däremot på sikt göra att socialstaten bryts ned då man byter ut välfärdsfunktioner i samhället såsom fritidsgårdar mot att ge vårdnadshavare större ansvar för att sysselsätta barnen på fritiden. Att Högsta domstolen inte avgjort något ärende för att klargöra vart gränsen går för den restriktiva tolkningen av jämningsregeln gör det svårt för landets domstolar att göra en enhetlig tolkning av bestämmelsen. I målen HovR B 1218-11 och HovR T 4008-11 har man som nämnts ovan kommit fram till helt olika domslut vad gäller betydelsen att ungdomen är föremål för socialtjänstens insatser. Om Högsta domstolen hade avgjort ett ärende angående gränserna hade underinstanserna haft något att följa och domar som drar åt olika håll hade kunnat undvikas.

När hovrätten har jämkat skadeståndsskyldigheten har föräldrarna behövt vidta långtgående åtgärder. Det verkar krävas att föräldrarna har kontakt med socialtjänst, BUP eller skola sedan en tid tillbaka, såsom i HovR T 1121-10. Om man ser till de fall där jämningsmöjligheten i SkL 3 kap. 6 § använts krävs det alltså att barnet redan har problem och därmed fått kontakt med statliga myndigheter tidigare. Vårdnadshavare som på detta sätt är medvetna om ungdomens problem har större möjlighet att påverka barnet till att inte begå brott än vad föräldern till en förstagångsförbrytare har. Det kan i de senare fallen vara svårt att veta vad de personer barnen umgås med gör på fritiden och därmed förhindra att barnet begår brott när de inte gjort det tidigare. Dessa föräldrar har svårare att ta sig ur en skadeståndsskyldighet än en förälder där socialtjänsten redan är inkopplad. Att föräldrar till barn vilka begår brott för första gången har gjort vad de

kunnat för att förhindra att barnet begår brott kan vara svårt att bevisa. Om vårdnadshavaren aldrig fått signaler från barnet att något sådant ska inträffa är det svårt att som förälder inkräkta på barnets liv. Bristen på tillit kan istället förstöra relationen mellan barn och föräldrar. I en relation där föräldern litar på sitt barn då det aldrig varit problem tidigare kommer vårdnadshavaren att straffas för detta då de enligt domstolen inte gjort allt de kunnat för att förhindra att barnet begår brott.

5.4 Vem drabbas?

De flesta remissinstanser menade att regeringen inte grundar sitt lagförslag på fakta och kunskap utan på antaganden. Detta är en av anledningarna till att många instanser var kritiska till förslaget. Likt oppositionsledamöterna anser jag att det är förebyggande arbete som krävs för att bekämpa ungdomskriminaliteten och kanske inte i första hand skadeståndsansvar. Regeringen menade att starka incitament som skadestånd kan göra att familjer löser sina problem innan brott begås. Jag tror istället, liksom ett flertal remissinstanser, att föräldrarnas ekonomiska situation istället kommer att brytas ned då de inte kan betala skadestånden. Istället få föräldrar svårt att ta lån, få en hyreslägenhet eller telefonabonnemang vilket i sin tur drabbar hela familjen.

Enligt mig ska man inte dra alla föräldrar över en kam och lasta vårdnadshavare för all ungdomsbrottslighet, likväl kommer alla vårdnadshavare att drabbas av det strikta ansvaret. Den tidigare lagstiftningen med culpaansvar för vårdnadshavare var tillräcklig då skadeståndsskyldighet inte drabbade alla föräldrar. Tidigare drabbades endast de som brustit i sin tillsyn över barnen och således indirekt orsakade skadan genom vårdslöshet vid utövandet av vårdnad över sitt barn.

Även samhället kommer att drabbas av bestämmelsen då föräldrar får ett självständigt intresse i att slippa skadestånd. Åklagarmyndigheten menade att detta kan göra att vårdnadshavare inte samarbetar med till exempel polis och socialtjänst och således påverkar deras utredningsmöjligheter.

Socialstyrelsen menade att principalansvaret kan vara bra för förhållandet mellan ungdomar och föräldrar i vissa fall men där det redan finns en

ansträngd relation kommer situationen bara att förvärras om ungdomen belastar familjen med ett skadestånd.

Istället för brottsförebyggande åtgärder från samhället genom skola och socialtjänst ska vårdnadshavarna göra detta arbete med sina ungdomar själva. Regeringen menar att det är föräldrarna som har det yttersta ansvaret för sina barn och väljer att ge dem ett större skadeståndsansvar. Detta bör leda till minskad skatt då man lägger över ett ansvar från socialtjänst och skola på barnens vårdnadshavare, något som uppskattas av många i samhället. Jag menar att om skatten sänks och individen istället blir ansvarig kommer ekonomiskt svaga personer i samhället att drabbas.

Det kan dock vara bra att lägga ett ansvar på föräldrarna, som regeringen menar, för att visa att föräldrarna har det yttersta ansvaret för sina barn. Vissa föräldrar kommer att ta detta ansvar på allvar och se till att veta var deras barn befinner sig på fritiden. Jag tror dock att de familjer som är ekonomiskt svaga kommer att drabbas hårdare då de inte kan betala skadestånden och till följd av detta få svårt med vardagliga ekonomiska situationer. Att skydda ungdomar från att hamna i kronofogdemyndighetens register, vilket både barnombudsmannen och kronofogdemyndigheten lyfte fram, är självklart något att sträva efter men inte om det blir på bekostnad av en hel familjs ekonomiska situation. Det kan vara värt att tänka till en gång extra innan en sådan regel införs.

6 Avslutande kommentar

Det är nu två och ett halvt år sedan den nya skadeståndsbestämmelsen i SkL 3 kap. 5 § började gälla men ännu har inte Högsta domstolen avgjort något ärende som har med bestämmelsen att göra. När det gäller gränsdragning för jämkning har de lägre instanserna inte varit helt konsekventa i sina bedömningar och detta kan Högsta domstolen läggas till last för. För att landets domstolar ska göra konsekventa bedömningar som är juridiskt korrekta krävs det ledsagning från den högsta instansen. Det måste tydliggöras när jämkning kan ske.

Ett skadeståndsansvar för föräldrar är i grunden en bra idé. Att få vårdnadshavare att engagera sig mer i sina barn för att förhindra dem från att begå brott är något de flesta i samhället ser positivt på. Problemet ligger dock i att alla föräldrar inte kommer att engagera sig mer i barnen, utan det kommer istället att öka konflikterna inom familjen, särskilt i de ekonomiskt svaga familjerna i samhället. Här kommer familjer som inte kan betala skadestånden drabbas genom att de inte kan få hyreskontrakt, telefonabonnemang eller ta nödvändiga lån. För att hjälpa dessa familjer måste jämkningsmöjligheten utvidgas och kraven för att föräldrar ska ha gjort vad som krävts för att förhindra att barnen begår brott måste sänkas. Som oppositionen menade i sin motion anser även jag att utgångspunkten i samhället måste vara att föräldrar gör vad de kan utifrån sina förutsättningar för att hjälpa sina barn ut i vuxenlivet. Istället för att lägga det största ansvaret på vårdnadshavarna borde den största delen brottsförebyggande åtgärder bestå i insatser från samhället. Som Carina Moberg m.fl. uttryckte sig om att ”det mest effektiva sättet att bekämpa brottsligheten är att se till att den aldrig inträffar”.

Käll- och litteraturförteckning

Källor

Tryckta källor

Departementsserien

Ds 2009:42 Ett skärpt skadeståndsansvar för vårdnadshavare

Lagar

SFS 1949:381 Föräldrabalken

SFS 1972:207 Skadeståndslagen

SFS 1994:1433 Lag (1994:1433) om ändring i föräldrabalken

SFS 2010:110 Socialförsäkringsbalken

SFS 2010:704 Lag (2010:704) om ändring i skadeståndslagen (1972:207)

Motioner

Motion 2009/10:C11 Motion med anledning av prop. 2009/10:142 Ett skärpt skadeståndsansvar för vårdnadshavare

Propositioner

Prop. 1972:5 Förslag till skadeståndslag, m.m.

Prop. 1993/94:57 Om vårdnadshavares skadeståndsansvar

Prop. 2009/10:142 Ett skärpt skadeståndsansvar för vårdnadshavare

Rapporter

BRÅ-PM 1990-1 Barnens brott och föräldrarnas ansvar

Remissvar

Advokatsamfundets remissvar angående DS 2009:42

Barnombudsmannens remissvar angående DS 2009:42

Juridiska fakulteten vid Lunds Universitets remissvar angående DS 2009:42

Kronofogdemyndighetens remissvar angående DS 2009:42

Socialstyrelsens remissvar angående DS 2009:42

Åklagarmyndighetens remissvar angående DS 2009:42

Litteratur

Agell, Anders: "Föräldrars skadeståndsansvar". I: *Vänbok till Erland Strömbäck*, Stockholm 1996

Bladini, Filip: "Preventionstanken i den skadeståndsrättsliga utvecklingen". I: *Vänbok till Erland Strömbäck*, Stockholm 1996

Cederberg, Linda. "Läsarna splittrade om föräldraansvaret". I: *Aftonbladet* 2009-10-05

Hellner, Jan & Radetzki, Marcus: *Skadeståndsrätt*, åttonde upplagan, Visby 2010

"Hjälp föräldrarna att hjälpa sina barn". I: *Svenska Dagbladet* 2009-10-06

Lisinski, Stefan. "Föräldrar ska betala för barns brott". I: *Dagens Nyheter* 2009-10-05

McLeod, Ian. "Critical Perspectives on Law". I: *Legal Theory*, fjärde upplagan, Palgrave Macmillan 2007

Schultz, Mårten: "Föräldrars ansvar för barns brott". I: *Svensk Juristtidning* 2010

Elektroniska källor

Bengtsson, Bertil. *InfoTorg Juridik - Professor Bengtsson om utredarens bibehållna självrespekt*, InfoTorg Juridik, hämtad den 13 maj 2013 från: <http://www.infotorgjuridik.se/premium/mittijuridiken/article158298.ece?format=print>

Bengtsson, Bertil; Strömbäck, Erland. *Skadeståndslagen – en kommentar*, Zeteo, fjärde upplagan, hämtad den 1 februari 2013 från: <http://zeteo.nj.se/ppd/template.htm;jsessionid=0FF2D60A1CDB08D1DF6F7CD030859858?view=main>

Marxistisk rättslära, Nationalencyklopedin, hämtade den 14 maj 2013 från: <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/marxistisk-rättslära>

Rättsdogmatik, Nationalencyklopedin, hämtade den 14 maj 2013 från: <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/rättsdogmatik>

Rättsfallsförteckning

Göta Hovrätt

HovR B 969-12

Hovrätten för Övre Norrland

HovR T 1121-10

Hovrätten för Västra Sverige

HovR T 4008-11

HovR B 5067-11

HovR B 1169-13

Hovrätten över Skåne och Blekinge

HovR B 150-13

Svea Hovrätt

HovR B 6933-12

HovR B 1218-11